

Příspěvek ku pojišťování proti ohni.

Pojišťování — posud nový útvar — se v naší době teprv vyhraňuje. Padají v zapomenutí obory nevhodné, získané ve stále snaze obsáhnouti nejvzdálenější pole a nejintimnější záležitosti člověka, a u zbylých odstraňují se technické a mravní nedostatky. Neboť i pojišťování má vady.

Vada, všem odvětvím do jisté míry společná — omezení volného nakládání s majetkem — nabývá platnosti teprve při výstředním užívání anebo volbě nevhodných odvětví. Mimo tuto má každé odvětví chyby svoje. Chyby ty nevyváží užiteků pojištěním přinášejících, ale zaslужují přece, aby bylo pracováno na jich omezení. Dotknu se ve směru tom blíže nejběžnější formy pojišťování — pojišťování proti ohni.

Pojišťování proti ohni již zdomácnělo. Má vážný význam v širokých vrstvách, v lidu vždy konservativním, kde teprve tradicemi posvěcený způsob jest přijímán bez nedůvěry. Nelze proto pochybovati o jeho praktické ceně. A přece jen má velké vady. Pojištění podává důkaz, že moderní vzájemnost jest širší než spoléhání na sebe. Jest to poznání, že ve společném postupu jest ukryta síla, přinášející potřebám jedince daleko většího ukojení, než spoléhání na sebe sama. Jest to spoléhání na všechny a v rovnováhu nabízení sebe všem. Děje se zde vědomě, co v životě a celé přírodě mimovolně, jak vyjadřuje to německé přísloví: »ein jeder trägt und wird getragen«. A výsledek takového uvědomění, založený na ocenění společnosti, má tu státi jako hráz proti výstředně sobeckým choutkám jednotlivce. Má působiti na zvýšení fondu, z něhož vyšel, na povznesení mravnosti. A toho pojištění proti ohni postrádá.

Vznik nebezpečí, jemuž podléhají ohněm ohrožované objekty, dá se dle zkušenosti dosti přesně označit: špatně chráněná vytápěcí tělesa, nedostatečné ošetřování třecích ploch strojů, neopatrné zacházení se světlem, kouření, msta, blesk, touha stavebních dělníků po zaměstnání a konečně zúmyslné zažehnutí vlastníkem. Tento poslední způsob, jak učí zkušenost z českých i německých krajů, stal se nejběžnější a nejpohodlnější formou spekulace.

Materiál, z kterého naši předkové stavěli, byl takřka výhradně ústrojného původu (dříví, sláma). Že však stavivo toto trpí mnoho opotřebením a stárím a podléhá také nejsnáze zkáze ohněm, vytlačuje je v novější době stavivo neústrojné. V důsledku toho rozeznává i pojišťování u každého objektu části hořlavé a nehořlavé. Ale ne všude lze stejně omeziti užívání staviva většímu nebezpečí podléhajícího; záleží na okolí a účelu stavby. V obytných stavbách městských, kde střecha představující největší skupinu hořlaviny, kryje vždy řadu poschodí, jest omezena hořlavá část na malý díl celého objektu. Již tím liší se stavby městské od průmyslových a venkovských, kde hořlavá část tvoří až polovinu stavební hodnoty.

Stavby městské vzhledem ke svému určení dovolují nákladnější provádění, mají menší a snáze chrannitelné zásoby vznětlivých látek a účelně postaráno o včasnou pomoc. Z těch důvodů přichází pojišťování proti ohni více k platnosti v průmyslových závodech a ještě více — vzhledem k velkému množství objektů — na venku. Vyvinula-li se spolu i spekulace s ohněm více zde, nutno hledati příčinu ve vhodnějších podmínkách.

Že úkaz ten trvá, dokazuje zkušenost každého, kdo na venkově žil. Kdo zná příznaky předcházející většině požárů, jako: stará stavba, obtížnost slušného zpeněžení zásob, bezcenné zásoby, předstírané zásoby, kdo zná vesnický život, ví, jak zní hlas lidu, když rozhoupá se znenadání trhavě zvon. Jak se stoickým klidem pozoruje vlnění kouře vzdálenější sused, u něhož soucit nahražen úsměškem.

Zde jest těžko odvolati se na statistiku — rozdíl v počtu požárů před dobou, kdy pojišťování vešlo v život, a nyníjší nebude spolehlivým vzhledem k příznivějším podmínkám pro oheň dříve: dřevěné, slamou kryté stavby, zdlouhavý a nebezpečný způsob rozdělávání ohně, nechráněná světla a lákavý objekt msty. Můžeme-li spoléhati, kde není jiného pevného podkladu, na zkušenosti, jest nepochybné, že užitečná instituce — pojišťování proti ohni — provázena jest okolnostmi, vyvolávajícími opačné účinky. Nezdravost její možno označiti takto: ponechává přílišnou volnost mravnosti osobní, ba láká k užití horší cesty, stavíc na jednu stranu poctivost a nic, na druhou beztrestnou nepoctivost a vše. Fond, tvořící podklad mravního pokroku — smysl pro pospolitost, ocenění práv bližního — od přírody macešsky nadán, ještě nedovede paralyzovat svého odpůrce, egoism jednotlivce. Dokud u každého zastance jednotlivých směrů dá se zjistit zistnost hmotná nebo duševní, dokud osobní zájmy tvoří kouzelný kruh, z něhož nedovolují vykročiti, znamená to nejen trvání pasivního egoismu, lhostejnosti k osudu druhých, ale také trvání aktivního, bezohledného vykořisťování. Za daných okolností jest neradno ponechávat přílišnou volnost mravnosti osobní. U mnohého jest zajisté porozumění pro právo druhého a panující mravní názory, jest to však jen jakási usilovně přivoděná rovnováha, kterou příliš podrobovati zkouškám přináší zklamání. Jako každé konání zlého, vynutí si i takové liberální praktikování dobře myšleného útvaru svoje následky. Než nemohu zde líčit, jak hluboko sáhá psychologicky první vysloveně nepoctivý skutek v životě jedince a v životě jeho rodiny. Připomínám jen, že málo zdravý život proudí v obcích, kde velká část jsouc vinna před sebou, jest také vinna před susedy. Leda že susedé dospěli již dále a odpouštějí to sobě navzájem jako věc, která, když chytře provedena, jest hodna obdivu.

Ale ne vždy a hlavně ne poprvé odhodlává se člověk k takovému skutku s chladnou myslí a cynismem. Vždyť život tvoří souvislý řetěz těžkých chvil. Tak mnohý boj mezi dobrou, špatnou

a špatnější cestou se musí vykonat, že podlehne v některém i ten, kdo s pevnou myslí chtěl jít životem dobře.

V našem případě svede nejspíše nerozhodnou povahu nutnost nové stavby. Vmyslete se v postavení majitele, který vidí, že shnilý krov a sešlé stěny nezlepší již podpíráním; potřeba stavby stojí jako hrozivá jistota před ním a prostředků není. Jak samo vnutí se mu poznání při hledání východiska, že snad přece není nic hrozného v tom, čím tolik lidí již si pomohlo z podobné tísně. Vždyť vrátí mu ústav mnohdy jen to, co během let na premiích do něho vložil. Podruhé cesta již nalezena, vnitřní boj odbytý, druhý skutek jest jen hladším pokračováním prvního. Třetí provede se pak již s porozuměním, předstíraná hodnota, předstírané zásoby a »obchod« jest výborný.

Kromě významu mravního jeví se následek nedostatků v pojišťování proti ohni i v jeho hospodářských poměrech: vysoké premie následkem obnosů vyplácených za zúmyslně založené ohně, tak že tedy zisk nepoctivých zaplatí pojištěnci správně.

Požadavku, aby nenesl nikdo většího risika, než jaké odpovídá stavu jím pojištěných objektů, nedá se plně vyhovět. Vždy zůstane zakryty mnohé vlastnosti zvláštní každého objektu. Jest zde ukryto vyrovnání příznivé slabšímu, t. j. většímu risiku vystavenému a tvoří proto nedobrovolný humanitní přídavek pojišťování. Pojišťovny snaží se nesrovnalost tuto účelným specialisováním snížit, pokud možno, a poněvadž zbývající nestejné zatížení pomáhá slabším, není směr ten reálnímu pojišťování na závalu. Již v objektech tedy jest nesnadno posoudit risiko — kdo však troufá si tu roztrždit reální a méně reální pojištěnce, jichž spekulace právě zde má volné pole? Jak ochránit poctivé před vydíráním nepoctivých?

Plně se asi tato daň placená zlu — moderní výpalné — odstraniti nedá. Vždyť největší vinu nese povaha člověka, kterou těžko formulí upravit. Ale možno částečně pracovat proti chybě druhé, nedokonalostem pojišťování proti ohni. Než podám zde návrh, sledující zmíněný cíl, dotknu se ještě vlivu staveb na hospodářství, zvláště vzhledem k pojišťování.

Z národohospodářského stanoviska zasluhují stavby zvláštního povšimnutí. Jeť to jediná nemovitost, která jako výsledek práce člověka prochází vlastnictvím několika pokolení. Představuje část národního pevného jmění jako pole, hory. Vykonává tím vliv na svoje okolí a uděluje jemu tak jisté nároky na sebe. Jest tedy v zájmu hospodářské rovnováhy, aby nezmenšovala se hodnota staveb jednou povstalých. Vzniknutí stavby předpokládá zpravidla fond pracovní energie (kolik pracovních dnů jedince představuje každá stavba!), nemá-li být zatížena splácením na příští teprve leta. Jest to podnik velký, vyčerpávající zpravidla všechny finanční síly podnikatele — hospodáře, nepřesahuje-li jich. Jest také úplně přirozeno, že následky jeho nepřemohou se během krátké doby života jednotlivce. Jeví se tu nesprávné rozdělení břemen. Z onoho pro jednotlivce vysilujícího úkolu nenesou pozdější držitelé ničeho

anebo nesprávný díl. Užívají, pokud stačí, ovoce námahy svého předchůdce, až zase náhodný majitel po vystřídání 3—4 pokolení stojí před stavením na spadnutí. On jediný odnese zase práci za řadu jiných. Výši našich hypotečních dluhů nutno z velké části přičísti tomuto nestejnému rozdělení břemen, pobízejícímu k intenzivnější činnosti teprve několikátého majitele, který na svůj úkol nestačuje, a proto se dluží. Ač obor pojišťování se rozšiřuje a snaží se obsáhnout více než zdrávo. pojišťujeme svoje stavby dosud jen proti náhlým škodám, nechávajíce úplně stranou otázku pozvolného opotřebování. A přece právě zde, kde užívá výhod jeho řada majitelů, měl by každý hradit svůj díl opotřebení.

Pojištění, jako pravý opak hry, ničí nejistotu, možnost náhodné ztráty, vzniklou na základě určitých podmínek. Vylučuje tak spekulaci s majetkem, spoléhání na štěstí, že zlá náhoda vyhne se jeho dveřím. Mravnost pojištění a zájem všech navzájem sobě garantujících vyžaduje, aby pojištění nebylo podnikem výdělkářským pro pojištěnce — totiž aby náhrada nebyla větší než způsobená škoda. Vyšší náhrada dodávala by pojištění ráz hry a náhodné neštěstí učinila by stejnorodým s vytažením losu.

To vše nelze plně říci o pojištění proti ohni. Každá stavba představuje od okamžiku svého vystavění poznenáhle zmenšování hodnoty opotřebením a stářím až na druhý konec, t. j. úplnou bezcennost užívací. Snižuje se od 100% až přibližně na 10%. Za základ pojištění bere se výstavní hodnota objektu, anebo suma pojištěncem navržená. Nastane-li kdykoli zhoubná náhoda, dostane pojištěnec — anebo aspoň dostati má — plnou náhradu škody, odpovídající pojištěné sumě. Postižený získává tak výhodu, které druhý v stejné době za stejných podmínek pojištěný, ale nehody ušetřený účastněn není. Dostává více, než obnášela skutečná cena, a získává tak výhru tím větší, čím opotřebovanější jest stavba. Jest to také při dosavadní formě jedině možný způsob, neboť vyplatit pojištěnci jen skutečnou cenu, ku př. čtvrtý díl původní výstavní hodnoty, když náhle o 20 let dříve jest postaven před nutnost novostavby, zmenšovalo by význam tohoto pojištění. A jedině jistota této výhry ukazuje náhodě cestu při tažení losu — přivádí samovolné zapálení.

Omeziti výhru tu spojením pojištění proti ohni s pojištěním opotřebním jest návrh, který zde podávám.

Představuji si věc v hrubých rysech takto: Objekt, jehož části opotřební a zkáze ohněm vystavené mají hodnotu 1000 K, pojistí se na plnou sumu jako dosud proti ohni. Zároveň pojistí se tatáž suma po odpočítání přibližně 10% na starý materiál při normálním sbourání vždy zbývajícím, na opotřebení užíváním a stářím. Doba jest při různých stavbách (obytná stavení, tovární budovy, chlěvy) nestejně dlouhá. Tím postupně a rovnoběžně s opotřebováváním shromažďoval by se kapitál, tak že stavba zůstala by vždy v plné hodnotě. Byť zasáhl oheň kdykoliv, nepřinese pojištěnci nic více než skutečnou náhradu ztracené hodnoty. Neboť obdržev plnou

výstavní hodnotu poškozených částí, ztrácí podklad na nárok opotřebení minulých let. V případě, že by poškození a tedy také náhrada týkala se jen části jednoho celku, dal by se úbytek nároků opotřebních vyjádřit v procentech. Je-li nutna přestavba předčasně, než uběhne opotřební lhůta, za příčinou zvláště nepříznivých podmínek anebo jiného uspořádání hospodářského, obdrží pojištěnec poměrnou část, odpovídající době pojištění. Kdo by však nepřestavoval i ohněm zůstal ušetřen, obdrží po uplynutí lhůty celou pojištěnou sumu, v daném případě tedy 900 K. Zároveň nastane mu však nutnost restaurovati své stavby tak, aby byly schopny další lhůtu opotřební zdravě přestáti. Kde nebude celé sumy k dosažení cíle toho potřeby, bude přebytek tvořiti přirozený výsledek pečlivého ošetřování nebo příznivých podmínek.

Premie, oběma pojištěním společná, zvýšila by se proti nynější jednoduché, ale ne tak značně, aby nebyla vyvážena přednostmi.

Lhůtu opotřební u daného objektu předpokládejme 80 roků. Risiko opotřební v té době činí přibližně 3‰ , a počítáme-li risiko ohně také na 3‰ , obnášela by celá premie 6‰ . Počítáme-li, že 60‰ požárů vzniká založením vlastníka a že z těchto by následkem pojištění proti opotřebování odpadla polovice, zmenšilo by se risiko ohně o 30‰ , t. j. na $2\cdot1\text{‰}$. Činí-li počet objektů zničených ohněm ročně z jednoho tisíce 2·1, reprezentuje to ($80 \text{ let} \times 2\cdot1 = 168$) — odečteme-li 68 případů na ohně, jež jeden objekt stíhají několikrát — 100 položek v určené platební lhůtě ku splatnosti nedospívajících. Po odečtení těchto 10‰ zbývá risiko opotřební ve velikosti $2\cdot7\text{‰}$, celková premie byla by tedy $4\cdot8\text{‰}$, zvýšení $1\cdot8\text{‰}$. Zajisté však musí býti příplatek opotřební menší než plných 3‰ , neboť sníží-li se risiko ohně, klesne i příspěvek pojišťovací, zvýší-li se, klesne nárok na odškodnění opotřebení.

Výsledky nového způsobu pojišťování proti ohni možno takto označit:

1. Pojišťování staveb proti ohni ztratí ráz hry.
2. Jistotou čestného získání pojištěné sumy a vědomím vždy plné hodnoty stavby odvrátí se mnohý od samovolného žhářství.
3. Omezí se vykořisťování pojištěnců správných nesvědčitými; tito se přinutí zvýšenou premií přispívati i na správné a vzájemnost pojištění značně stoupne.
4. Stavba zůstane vždy v plné hodnotě, což jest důležité při převodu a hypotekární jistotě.
5. Majitelům staveb utvoří se fond na obnovení, na nějž bude přispívat každý majitel bez ohledu na dobu držení.
6. Bude podporována přeměna staveb za nové, účelnější, odpovídající pokročilejšímu hospodářství, výrobě.

Zbývá otázka, jakým způsobem uvést novou formu pojišťovací v život. Svým zavedením do svobodného pojišťování vynutí si jednotný postup všech pojišťoven, neboť v opačném případě soustředily by ústavy novou formu přijavší na sebe všechny pojištěnce

reelní, ponechavše druhým pojištěnce s velkým risikem. Následkem toho ztratily by tyto půdu pro bytí. Jinak povaha jeho nečiní žádných zvláštních nároků na určitý způsob manipulační, a co se dá uvést ve prospěch jednotlivých útvarů prováděcích dosud, zůstalo by v platnosti i pak.

F. Kučero, Štampach.
